

Владислава Ж. РУЖИЋ*
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 22. 11. 2016.
Прихваћен: 10. 02. 2017.

РЕКЦИЈСКО-СЕМАНТИЧКИ ПОТЕНЦИЈАЛ ГЛАГОЛСКЕ СИНТАГМЕ**

Реч је о алтернативној појави различитих предлошких падежа у функцији допуна уз одређене лексикосемантичке групе управних речи. Будући да предлози могу бити маркери семантичких различитости, посебно је преиспитан нормативни статус појединих рекцијских допуна. Како је новинарско-публицистички стил веома погодан за ширење иновација у језику на различитим нивоима, корпусом су обухваћени пре свега актуелни новинарски текстови, а као секундарни извори узети су дескриптивни речници и граматике српског језика. Често глаголска рекција одражава промене настале у глаголском значењу или пак промене у систему зависности уопште, начину уобличавања тих односа, а током језичког развоја као и под аналошким утицајем других језика, долази до мењања или ширења одређених рекцијских облика у датим синтагматским везама.

Кључне речи: стандардни српски језик, рекција, предлошке допуне, нестабилност и нормативност

1. Увод

1.1. Овим истраживањем граматикализованих односа између управне глаголске речи (или именске изведене од исте основе) као регенса и зависне именске речи – депенденса, показаћу у којој су мери стабилне рекцијске предлошке допуне уз исте лексеме, чиме је условљена појава одређених предлога уз именице у одговарајућим формама, како на то утиче њихова лексичка семантика и синтаксичка позиција и да ли се појава неких предлошко-падежних конструкција може сматрати супстандардном.¹ За српски језик као флексивни, рекција и конгруенција битне су морфосинтаксичке појаве: то су два основна вида синтаксичке акомодације (Пипер 2005: 75). Рекцију мо-

* vlaslo@ptt.rs

** Рад је настао на основу истраживања у оквиру актуелног пројекта *Стандардни српски језик: синтаксичка, семантичка и прагматичка истраживања* (бр. 178004), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

жемо дефинисати као *посебан* вид морфосинтаксичке спојивости две речи, такав да се зависна реч јавља у падежном облику који је региран морфосинтаксичким ликом и значењским потенцијалом управне речи.² Усвајање рекцијских правила и овладавање њима веома је важно за говорнике којима српски језик није матерњи.³

О потреби за израдом специјалних речника и о могућој морфосинтаксичкој обради речи у речницима било је доста речи у нашој литератури (Петровић 1987; Згуста 1991; Ђукановић 1991; Киршова 1997; Штрбац 2005, 2011). Иначе, постоје специјални синтаксички речници руског и других словенских језика [В.Р.: Прокопович 1981; Золотова 1988], али, по речима З.Тополињске, они нису за употребу „човека с улице”, јер су пре свега прављени да би се усавршио и олакшао рад „обичних” лексикографа (Тополињска 2002: 34). Да би речници пружили што тачнију и потпунију информацију о некој речи, како странцу тако и изворном говорнику, потребно је да садрже и морфосинтаксичке информације, представљене помоћу формула, на пример о валенцији глагола, о именичким и придевским колокацијама (Тополињска 2002: 35).

Многи глаголски изрази просте и сложене рекције у српском језику захтевају обавезне падежне облике именских речи (нпр. *трагати* за чим, *полагати право* на шта, *заносити се* чиме, *одвојити* кога, шта од кога, од чега),⁴ а алтернативна појава различитих рекцијских допуна (нпр. *распутивати се* за кога /о коме; *чекати* кога /на кога; *рачунати* на шта /са чиме) може, али не мора имати реперкусија на семантичком и прагматском плану исказа у савременом српском језику (Гортан Премк 1984⁵; Ивић 2002; Ружић 2000, 2002, 2008). Глагол у својим семантичким ликовима и различитим позицијама регира разне облике именских речи, а појава нових облика може накнадно утицати на промену значења или семантичког диференцирања. Примењујући резултате когнитивнолингвистичких истраживања, М. Ивић (2002: 121) показује и на примерима двојаке глаголске рекције српског језика у каквој су спрези човекова ментална и језичка 'догађања'.

¹ На нормативни статус и грешке у употреби појединих падежних облика указивали су наши лингвисти (Стевановић, Клајн, Фекете, Ивић и др.) у научним и стручним публикацијама, али и у писаним медијима.

² Гортан Премк (197: 237) одређује рекцију као валентност директног типа односно шире схваћеног објекатског типа. У *Граматици српског језика за странце* П. Мразовић (2009: 38) рекцију тумачи као општу способност неког елемента да за себе веже неки други елеменат.

³ На Филозофском факултету у Новом Саду при Центру за српски језик као страни проучавана је и рекција речи и као резултат тих истраживања објављена је књига *Научимо српски језик 1 и 2 са Речником глагола* ауторке Б. Бабић (2011), где су у оквиру значењских ликова сваког глагола издвојени рекцијски модели.

⁴ У првом таквом за српски језик *Речнику глаголских допуна* (Петровић 1989), који сам израдила у коауторству са К. Дудићем, дати су примери обавезних рекцијских допуна глагола, а у пододредницама истог глагола упућивано је и на случајеве када он отвара места различитим облицима именских допуна.

⁵ На то како предлози одређују синтагматске односе, колико им је разуђена полисемантичка структура указује Гортан Премк (1984) и предлаже адекватнију лексикографску обраду предлога.

1.2. Корпусом овога истраживања обухваћени су текстови који припадају публицистичком, ређе књижевно-уметничком дискурсу⁶, будући да су у првом веома фреквентни глаголски изрази чија је реакција овде испитивана, а за новине је карактеристична функционалностилска раслојеност, самим тим и подложност утицајима говорног идиома новинара, те се ту најпре испољавају неке тенденције у језичком изражавању које временом доводе до мењања норме, односно и прихватања облика и конструкција које су раније проглашаване супстандарним појавама, тј. огрешењима о норму.

1.3. Примери, овом приликом одабрани, откривају како је синтаксичка реализација појединих глагола са различитим облицима допуна повезана са њиховим значењским потенцијалом (*борити се* за то /са тим), тачније са могућношћу семантичког диференцирања глаголског израза (*рачунати на то /са тим*⁷). Исти глаголски изрази у стандардном српском језику диференцирани су и с обзиром на различите контекстуалне вредности и лексичку колокабилност (*распитивати се* о коме /за кога).⁸ Постоје колебања у избору предлошких конструкција у којима именска реч означава апстрактну предметност, нпр. *упознати се* са чиме /о чему итд. Стога су се у фокусу истраживања нашли примери глаголских израза с алтернативним предлошким реакцијским допунама чије је обележје неаниматност, а циљ је био да се укаже на тенденције ширења супстандарних облика и објасни њихова појава у језику писаних медија. Испитана је паралелна употреба индиректног објекта који је формализован: 1) локативом са предлогом *о* и генитивом са предлогом *око*, затим 2) псеудосоцијативним инструменталом са предлогом *са*, али и локативом са предлогом *о*, и коначно, 3) објекатским акузативом са предлогом *за*, а алтернативно, конструкцијом у локативу са предлогом *о*.

2. Анализа

2.1. *Глаголски изрази са генитивском и локативском реакцијом: ОКО + Ген и О + Лок.* На појаву предлога *око* уз генитив именске допуне и на његово ширење у језику штампаних медија у одређеним глаголско-именским спојевима указала сам раније (Ружић 2012) и објаснила то семантичком интерфе-

⁶ Корпус је формиран од примера ексцерпираних из електронског етикетираног корпуса <http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/login.php>, првенствено из публицистичких, али и других текстова.

⁷ У РМС значењски је спецификована та глаголска лексема с обзиром на реакцијски тип. Гортан-Премк (1997, 245) указује на то како су различите предлошко-падежне конструкције уз исти глагол (*доћи до слободе* и *доћи на идеју*) носиоци значењских разлика. Предлози и унутар фразема с истоветним лексичким саставом могу бити дистинктивни: *бацити кога на леђа* ('савладати кога') – *бацити кога за леђа* ('одбацити кога'); *ићи коме низ длаку* ('ласкати, угађати коме') – *ићи уз длаку коме* (пркосити, поступити супротно чијој вољи, жељи). Значења фразема дата су према *Фразеолошкоком рјечнику* Ј. Матешаћа (1987).

⁸ У једном истраживању дошла сам до податка, на основу корпуса са око 400 репрезентативних примера, да су далеко фреквентнији примери предлошког локатива од акузатива (Ружић 2012а: 248/9).

ренцијом падешких допуна а притом падеж који је у експанзији преузима значење другог падежа због свог специфичног семантичког обележја. Предлог *око* као елеменат објекатског генитива забележен је најпре уз социјативно-комуникативне глаголе, где би требало употребити тематски објекат у локативу, будући да се у датим синтаксичким контекстима „упућује на саму тему и све што је непосредно везано за њу, за конкретни, појединачни предмет” договора, слагања (Ружић 2012: 107) или би тај предлог *око* (в. доле наведени пример) ваљало заменити акузативом циља.⁹ Нпр.

Циљ је да се договоримо око наших циљева, идеја (ЕК); На коначну raspodelu resora i personalna rešenja прећи ће се тек када се сви сложе око плана рада i циљева владе, ЕК; Совјети и Американци нису могли да се сложе око увођења заједничког старатељства над Корејом, ЕК; Ако се ови партнери сложе око курса будућег кабинета према Косову i пакета болних економских мера, ... ЕК; Кристијан Голубовић открива са ким се Легија договарао око предаје?; Велике силе ће се и у будућности борити око сировина и територије (ЕК).

За такве и сличне примере тврди се да стоје на граници између стандарда и супстандарда (Антонић 2008; Јоцић 2007). Испитујући употребу предлошких израза са *око* у новинама, закључила сам (Ружић 2012) да је уз глаголе као што су *договарати се*, *усаглашавати се* појава предлога *око* прихватљива само под одређеним синтаксичко-семантичким условима, а да је непримерена у случајевима када је постигнут циљ договора или дата сагласност у вези са каквим питањем, дакле уз свршене парњаке: *договорити се* о чему, *усагласити се* са чим. Тада је неправо објекатско значење, формализовано предлошким локативом или пак инструменталом, ближе правом објекатском, тј. кореспондира са њим (Арсенијевић 2007: 387), а пошто синтаксички контекст глаголског израза упућује на крајњи резултат претходно спроведеног поступка усаглашавања, односно прихватање каквог предмета договора, предлога, става и томе сл., очекивана је и оправдана употреба објекатског локатива и инструментала као у примерима из корпуса: *Договорили су се о повећању цене материјала, о условима кредитирања ...; ЕУ захтева од Србије да се сложи са пуноправним учешћем Косова у међународним форумима; Сада се, као и у време Кондорсеа, показало да је много теже сложити се у погледу дефинисања људске природе.*

Крајњи исход сваког процеса усаглашавања ставова треба да буде проналажење заједничких решења, па су стога ови глаголи семантички блиски перфективним глаголским изразима: *пристати*, *дати сагласност на нешто*, *прихватити чији предлог*.¹⁰

⁹ РМС региструје глагол *борити се* у значењу 'настојати да се што добије или да се искорени; отимати се за нешто' (2) са циљним акузативом (*Бори се ... за част и мандат* или *... за њену љубав*), а у значењу 'ломити се, колебасти се' даје се пример са генитивом: *Дуго сам се ја око тога борио, да л' да се бацам на политику или на књижевност*. У наведеном примеру из медија неадекватна је рекција будући да контекстуална вредност овога глагола намеће предлошко-акузативски рекцијски тип.

¹⁰ Рефлексишни глагол *сложити се* близак је комуникативно-социјативним глаголима када, према РМС, у семантичком лику: **2. а.** дати пристанак, сагласност на што; изразити, потврдити своје слагање с ким, с чим. Његовим синтаксичким еквивалентом може се сматрати глагол *при-*

2.2. Глаголски изрази УПОЗНАТИ СЕ, БИТИ УПОЗНАТ са регијским допунама: СА + Инстр (чиме) / О + Лок (чему). У писаним медијима уз глагол *узнати се*, а посебно уз његов партиципски дериват, у експанзији је локатив са предлогом О, што се може објаснити аналошким утицајем реакције глагола *обавестити се*.

2.2.1. Иначе, значењу каузативотранзитивног глагола *узнати* (кога са чим) и његове рефлексивне интранзитивне форме *узнати се* (са чиме), датом у речничкој дефиницији (РМС: 1. учинити познатим; стећи познавање, познати, сазнати, проучити једну ствар), одговара, сем беспредлошког акузатива везаног за транзитивну форму, предлошко-инструментална регијска допуна са семантичким обележјем неаниматност, којом се реферише о предметности инкорпорираној у семантички садржај глаголске лексеме. Носиоци тога чина, његови актери имају улоге или ефективног агенса, или тзв. инструктора и пацијенса као онога који усваја, стиче знања о нечему. Нпр.

а) Poslovnji ljudi Japana na posebnom seminaru *узнате се са стањем наше привреде* (П. 12.1.2001); ... поштоваоци и љубитељи Фокнера *узнате се са једним новим видом његова стваралаштва, с љубављу*; Копираче велике мајсторе као и остали млади сликари и, најзад, ... *узнате се са новим струјањима у уметности*; Tokom ovih nedelju dana deca će običi sve konzervatorske radionice i *узнате се са радом одраслих полазника специјалистичких курсева* ...; ... морали би да буду људи са факултетом, ... затим би требало да прођу новинарски рад и *узнате се са функционисањем медија* ...; Млади из Србије, Аустрије, Румуније, Македоније и Хрватске, у наредних десет дана, *узнате се са националном историјом, књижевношћу, језиком и историјом уметности Срба*.

Како показује контекст, сам чин упознавања са каквим садржајем подразумева процес сазнавања, учења, долажења до различитих података (контактност са предметом, индиректна веза субјекта /објекта са предметом), а то значи извесно време провести на каквој локацији упознајући или проучавајући обележја различитих видова стваралаштва, услове, стања и тенденције у разним областима рада итд., како би се сазнало све што је у вези са датом предметношћу, што је и крајњи циљ подразумеваних активности. Овај индиректни објекат у инструменталу са обележјем комплетне обухватности (Арсенијевић 2007: 384) кореспондира са падежом директног објекта: *узнати нешто*.

2.2.2. Уз исти глагол *узнати (се)* у језику медија и административно-правном дискурсу региструјемо све чешћу употребу и локативске допуне с предлогом О. Овај регијски облик сматра се супстандардном формом у нормативним приручницима (Пипер 2005: 614). Он се обично везује за рефлексивно-пасивне реченице, при чему се: (а) исказује инструмент којим анонимни агенс (обично нека институција) реализује какву радњу (нпр. *Овај термин се, на жалост, за сада најчешће користи у полицијским саопштењима којима се јавност упознаје о покретању кривичних поступака против насилника* ...) или (б) начин на који би анонимни агенс реализовао радњу (*Вуксан Симоновић ... ово образлаже стварањем могућности да се сви грађани упознају о циљевима референдума*), а то може бити и (в) експлицирани агенс означене

стати 'прихватити чији предлог, понуду' са предлошко-акузативском реакцијом: ... *пристаде одмах на све* (пример је преузет из РМС).

радње (*Циљ је да се, преко високих европских званичника, органи ЕУ упознају о ставовима ових странака ...*).

Примери са каузативнопрелазним глаголским изразом *упознати*, директним објектом у акузативу и локативском допуном упућују на сам чин обавештавања, добијања информација о чему од кога непосредно или посредно, те им је близак по значењу израз *обавестити кога о чему*; уп.: *упознао га је о посети председника* тј. обавестио га је о томе. Таква рекцијска допуна, међутим, није прихватљива. *Zvaničnici su objavili 'antiteroristički priručnik', koji civile treba da upozna o mogućim pretnjama ...; 'Iskoristio sam priliku da predsednika Tadića upoznam o svom viđenju aktuelne situacije u BiH, problemima i uzrocima ovakvog stanja'; Iskoristili smo priliku da ih upoznamo o trenutnom stanju na Kosovu i našoj diplomatskoj borbi u vezi sa Kosovom; ... dužan je da pismeno prijavi upravljачу заштићеног подручја, који је у обавези да га upozna o mogućnostima za obavljanje istih, kao i o daljoj proceduri. Akt iz stava 3. ovog člana ...; Incko je istakao da je Vujanovića upoznao o poseti američkog potpredsednika Džozefa Bajdena.* У свим примерима из електронског корпуса, без обзира на то да ли се ради о пасивним структурама или не, као да је у значење глагола *упознати* инкапсулирано значење каквог комуникативног глагола попут *обавестити*, *информисати* кога о чему, што би могло довести до ширења предлошког локатива уз глагол *упознати* и евентуално потискивање инструментала са предлогом *са* у тој позицији.

Овакав предлошки локатив доминантно је обележје административно-правног дискурса, а регистрован је и у политичком дискурсу. Нпр.:

б)... jednu sveobuhvatnu raspravu, na predlog gradonačelnika, pri čemu bi javnost takođe bila prethodno upoznata o imenima i biografijama kandidata (ЕК); ... i koji se žalio da nije upoznat o pravu по члану 36. Већке конвенције (ЕК); Da Apatin nije slučajno odabrao vidi se i po tome što je vrlo dobro upoznat o 'strateškim prednostima' tog mesta (ЕК); Obaveštenje je, inače, počelo rečima 'verovatno ste već upoznati o povećanju kamata na evropskom tržištu' (ЕК); ... građani Smedereva kažu da iako treba da odlučuju o važnim pitanjima često nisu dovoljno upoznati o predmetu izjašnjavanja (ЕК).

Ако бисмо упоредили примере с истом лексичком допуном али у другој чијем морфосинтаксичком облику, видели бисмо да је изразу *бити упознат са чим* семантички близак израз *бити упућен у што*, односно *сазнати* што, нпр. истину, док би предлошки локатив био неприхватљив (в. доле пр. *бити упознат о *истини, *ситуацији*) будући да су то појмовни садржаји који не могу бити предмет обавештавања (в. нпр. под в):

в)... kako bi što veći broj ljudi bio upoznat sa istinom ... ('сазнао'); ... читаоце Политике ћу упознати о истини, како би ефекти изречених лажи били што мањи; ... која би према још непотврђеним информацијама требало да 19. априла оде на Kosovo и Метохију и upozna se sa situacijom ('проучи'), тумачи се у дипломатским круговима као добивање на времену ...; Наши сговорници су upoznati o ситуацији на Балкану и дата је пуна подршка властима у Македонији у супротстављању екстремистима.

Обе предлошко-падежне допуне појављују се и у улози просентенцијализатора катафорског типа у саставу везничког израза када уведе допунску клаузу, с тим што је далеко фреквентнији инструментал. Управо овакви при-

мери из публицистичког дискурса показују да се овај, иначе псеудосоцијативни глаголски израз може уврстити превасходно у групу глагола спознаје, чије значење обично употпуњује каква апстрактна предикација којом се реферише о конкретним појединостима. Уп. примере под 1.в. и 2.в. из нашег корпуса:

1.в. Лјудима који nisu до танчина bili upoznati [тј. обавештени] о tome како се на овим просторима стварају сјајне генерације кошаркаша професор је детаљније објашњавао ...; ... који су, како пише „Volstrit džornal“, купљени у Француској, при чему испоруčilac nije bio upoznat o tome [тј. обавештен] ко је крајњи купец.

2.в. Solana је Савет безбедности УН upoznao s tim да је Унија 18. маја прихватила концепт могућег развоја војне мисије у БиХ ...; У случају удеса треба, свакако, саčekати полицију ... и biti upoznat sa tim шта ће полиција да напише у извештају; Bogdanović ... nije upoznat sa time ко руководи потезима српских полицајца ...; Један од захтева пољопривредника је да ... bude upoznata s tim како се троши новач који је од ратара покупљен; ... ни испитивачи ни пацијенти nisu upoznati s tim ко прима праву вакцину, а ко лаžну ...

2.3. Глагол ИНТЕРЕСОВАТИ СЕ¹¹ са рекијским допунама: ЗА + Акуз /О + Лок. У РСЈ (2007) глагол *интересовати* дефинисан је најпре према функционално-семантичком односу актаната: 'изазивати нечију радозналост, занимати, побуђивати интерес према некоме или нечему', а његова рефлексивна форма: 'посветити пажњу (некоме или нечему), показивати радозналост, интерес (за некога, нешто), распитивати се' (за све њих). Појава предлошког акузатива (за кога, за шта) уз овај глагол и девербативну именицу исте основе *интересовање* уноси битно обележје у дати израз, а то је управљеност, усмереност на оно што изазива интересовање код некога. То се синтаксички може представити тако да се у позицији субјекта нађе предмет интересовања, а да експеријенсер буде формализован беспредлошким акузативом: *Њега то интересује /Он се интересује за то*. Предлошки акузатив маркиран је пре свега управљеношћу, партикуларношћу, референцијалношћу, одређеношћу, што значи да предмети интересовања могу бити појединци, односно све што је у вези са њима, њихово здравље, њихови ставови итд., али и различити домени друштвеног испољавања, како то илуструју примери из електронског корпуса:

а) ... а три милиона лјуди у Србији *интересује се за политику*; ... једна особа, која *се искрено интересује за њега*, молила ме је да се лично уверим у стање његовог здравља; ... требало би да ученик ... *се интересује за уметност*; Какво је задовољство имати крај себе младића који *се интересује за ваље идеје* ...; ... на дан младости ... друг Тито се посебно *интересује за живот и рад пioniра* у њиховим пioniрским одредима и школара. Њега посебно интересује успех; Поцињем да ... *се интересujem* све више за комунизам.

Примери под а) показују да се за глагол *интересовати се* везује тзв. „објекат интересовања или емоције агенса“ (Антонић 2005: 203) па је употреба акузативске допуне оправдана, а прилошким детерминаторима *искре-*

¹¹ Овај глагол и његов именички дериват *интересовање* у савременом српском језику обично изискују предлошку допуну у акузативу, мада се у изузетно малом броју примера појављује и локативска допуна, а бележимо спорадично и архаичне примере беспредлошког инструментала.

но, посебно, све више тога глагола потенцирана је заинтересованост самог субјекта управо за дати предмет.

Локативском допуном, међутим, уз исти глагол даје се само тематски оквир у датом комуникативном чину, на шта упућују и лексичко-синтаксичка средства у том контексту, при чему је сигнализирана обухватност, уопштено-ност и неодређеност предмета тренутног интересовања, који притом нема улогу изазивача. Може се уочити и дистинктивно семантичко обележје ових допуна *директивност /индирективност* у односу на сам објекат интересовања (Ружић 2014а: 249). Супституент глаголског израза *интересовати се* у примерима наведеним доле био би глаголски израз *распитивати се о чему*.

б) Mihailović је, *interesujući se* о svakodnevним problemima građana, burno pozdravljen; On *se interesovao* о pripremaма за izbore у Jugoslaviji. Marković је тим povodom rekao да у Jugoslaviji postoji народно јединство; ... данашњи ток izbora pratilo је десетак страних посматрача из четири земље: Kanade, Indije, Bugarske и Gane. Они су обишли поједина гласачка места у Ужичу, Пријеполју и Sevojну, *interesujući се о* условима за слободно и демократско изјашњавање грађана; На неизбежно *interesovanje о* ставу према судбини Слободана Милошевића, Aleksandar је казао да је то случај за 'нашу независну правду и одлуку владе.'

Девербативна именица *интересовање се* у нашем корпусу по правилу појављује у декомпонованим глаголским синтагмама типа *показивати интересовање* и увек је у споју са предлошким акузативом, тек у једном случају (в. под б последњи пример) имамо локатив.

Бележим и два примера беспредлошког објекатског инструментала, што би се могло сматрати старом реакцијом какву налазимо уз глаголе типа *занимати се* и *забављати се* нечим, где појам обележен инструменталом може бити схваћен и као спроводник и као узрок (Ивић 2005: 96/97): ... 'Iako је g. Glišić у godinama, он свој posao у Narodnoj biblioteci врши najtačnije и najsave-snije, и како *se интересује свим питањима modernog bibliotekarstva* (ЕК: Politika); Jednoga дана ... и njegovu собу је ушао Šunjević и без ikakvog uvoda rekao: – Imam јednu londonsko-bečku групу која *se интересује ваšом фабриком* (ЕК: Б. Ћосић).

3. Закључак

Ширење предлошких рексијских допуна ОКО са генитивом и О са локативом у језику штампе и административно-правном дискурсу везано је за одређене групе глаголских израза (обухваћених овим истраживањем) онда када се у датом контексту реферише о комуникативним радњама чији су предметни садржаји маркирани неодређеношћу, уопштеношћу, плуралношћу, па такве примере налазимо у масмедијима: *Они су се око многих ствари усагласили, сложили; Неко их упознаје о тренутној ситуацији; Интересују се о разним проблемима*. Зашто баш ове конструкције у датом комуникативном чину? Путем медија се обично преносе информације о комуникацији која се води међу разним учесницима, а новинари нису увек довољно упознати

са садржајем, исходом преговарања, нису упућени у то колико је успешно протекло упознавање са каквим појединостима у одређеним ситуацијама, па прибегавају таквим, мање обавезујућим синтаксичким решењима, што може бити дискутабилно или проглашено супстандардном формом.

Допринос овога истраживања јесте у томе што су нека одступања од регијске норме регистрована и објашњена у складу са важећим правилима граматичког и семантичког удруживања речи у синтагме. При томе је утврђено следеће: да ако су предмети договора (*договорили су се о томе*), упознавања (*с тим се упознају*) и интересовања (*интересују се за то*) настали као резултати претходно спроведених активности, односно директне ангажованости, усмерености и заинтересованости учесника у њима, онда се они формализују падежима у функцији индиректног објекта било да је то локатив са предлогом *о*, инструментал са предлогом *са* или акузатив са предлогом *за*.

Будући да се уз исте глаголе у стандардном српском језику често могу употребити две или више падежних форми, долази и до семантичке интерференције и замењивања једне форме другом. Да би се смањила огрешења о језичку норму, требало би јасније формулисати правила (са што више примера) по којима се комбинују управне речи у свим својим семантичким ликовима са различитим предлозима и облицима именских речи, у контексту, те повремено скретати пажњу на то ширем читалачком аудиторију, или, како је то истакла и З. Тополињска, опремити лексикографске одреднице свим неопходним морфосинтаксичким параметрима. Многе недоумице би се несумњиво решиле и израдом великог једнојезичног речника регије глаголских и именских израза.

ЛИТЕРАТУРА И РЕЧНИЦИ

- Антонић 2005:** И. Антонић, „Синтакса и семантика падежа”, у: П. Пипер и др., *Синтакса савременог српског језика. Проста реченица*, Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига – Нови Сад: Матица српска, 119–300.
- Антонић 2008:** И. Антонић, „Синтакса и семантика предлога *око*”, *Семантичка проучавања српског језика*, САНУ, Одељење језика и књижевности, Београд, 161–179.
- Арсенијевић 2007:** Н. Арсенијевић, „Транзитивност и падежи објекта у српском језику”, *Зборник Матице српске за славистику*, 71–72; 377–391.
- Бабих 2011:** В. Babić, *Naučito srpski jezik 1 i 2. Rečnik glagola*, Novi Sad: Filozofski fakultet – Centar za srpski jezik kao strani.
- Гортан Премк 1977:** Д. Гортан Премк, „О неким питањима двојаке глаголске регије”, *Јужнословенски филолог*, XXXIII, 237–246.
- Гортан Премк 1984:** Д. Гортан Премк, „Обрада предлога у великим описним речницима”, *Лексикографија и лексикологија (зб. радова)*, Нови Сад – Београд: Матица српска – Институт за српскохрватски језик, 35–40.

- Ђукановић 1991:** Ј. Ђукановић, „Примена модела валентности у српско-хрватској лексикографији”, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 20/2, 191–199.
- Згуста 1991:** L. Zgusta, *Priručnik leksikografije*, Sarajevo: Svjetlost – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Золотова 1988:** Г. А. Золотова, *Синтаксическиј словарь*, Москва: Наука.
- Ивић 2002:** М. Ivić, „Neki uvidi u konstrukcije tipa *čekati nekoga/na nekoga i zaboraviti nešto/ na nešto*”, *Red reči. Lingvistički ogledi, četiri*, Biblioteka XX vek, Beograd, 115–124.
- Ивић 2005:** М. Ивић, *Значења српскохрватског инструментала и њихов развој (синтаксичко-семантичка студија)*, (фототипско издање), Београд: САНУ, Београдска књига, Институт за српски језик САНУ.
- Ивић и др. 1991:** П. Ивић, И. Клајн, М. Пешикан, Б. Брборић, *Језички приручник*, Београд: РТВ.
- Јоцић 1997:** М. Јоцић, „Семантичко-контекстуалне специфичности конструкције *око + генитив*”, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XL/2, 151–158.
- Киршова 1997:** М. Киршова, „Нека запажања поводом структуре рекцијског речника”, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 26/2, 433–439.
- Клајн 1998:** И. Клајн, *Испецн на реци*, Београд – Нови Сад: ЦПЛ – Прометеј.
- Матешкић 1982:** Ј. Matešić, *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb: IRO „Školska knjiga”.
- Мразовић 2009:** П. Мразовић, *Грамматика српског језика за странце*, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижевница Зорана Стојановића.
- Петровић (Ружић) 1987:** В. Петровић, „Рекцијски речник као школски приручник”, *Гласник Одјељења умјетности ЦАНУ*, 7 (Титоград), 165–175.
- Петровић (Ружић) 1989:** В. Петровић, К. Дудић, *Речник глагола са граматичким и лексичким допунама*, Београд – Нови Сад – Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства – Завод за издавање уџбеника – Свјетлост.
- Петровић (Ружић) 2000:** В. Петровић, „О предлошком објекту у српском језику”, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLIII, 437–445.
- Петровић 2002:** В. Петровић, „Допунска синтагма с предлогом **на** у речнику”, *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе*, Нови Сад – Београд, 219–225.
- Пипер 2005:** П. Пипер, „Агентивност и пацијентивност”, у: П. Пипер и др., *Синтакса савременога српског језика. Проста реченица*, Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига – Нови Сад: Матица српска, 608–635.
- Прокопович 1981:** Н. Н., Прокопович, Л. А. Дерibas, Е. Н. Прокопович, *Именное и глагольное управление в современном русском языке*, Москва: Русский язык.
- РМС:** *Речник српскохрватскога књижевног језика*, књ. I–VI (1967–1976), Нови Сад: Матица српска.

- РСЈ 2007:** *Речник српскога језика* (ред. и ур. М. Николић), Нови Сад: Матица српска.
- Ружић 2008:** В. Ружић, „Синтаксички спојеви с изразима типа *рачунати* на то /с тим”, *Зборник Института за српски језик САНУ 1*, Београд: Институт за српски језик САНУ, 529–542.
- Ружић 2012:** В. Ружић, „Регија и норма”, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 41/1, 103–113.
- Ружић 2012а:** В. Ружић, „Допуне предикатског израза типа ’питати’ и ’распитивати се’”, *Међународни тематски зборник. Валентност речи и израза: синтаксички, семантички и прагматички аспект*, Нови Сад: Филозофски факултет, 243–256.
- Стевановић 1962:** М. Стевановић, „Регија глагола и облици њихове допуне”, *Наш језик*, XII/1–2, 1–11.
- Стевановић 1974:** М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II*, Београд: Научна књига.
- Тополињска 2002:** З. Тополињска, „Шта тражим у речнику?”, *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе*, Нови Сад: Матица српска: 33–37.
- Фекете 2002:** Е. Фекете, *Језичке доумице*, Београд: Апостроф.
- Штрбац 2005:** Г. Штрбац, „О једном типу морфосинтаксичког речника”, *Наш језик*, XXVI/1–4, 76–85.
- Штрбац 2011:** Г. Штрбац, *Допуне комуникативних глагола*, Нови Сад, Филозофски факултет.

Vladislava Ružić

RECTION AND SEMANTIC POTENTIAL OF THE VERB PHRASE

Summary

The results of the research into the problem of variable case prepositions as the complements of the governing verb in the Serbian language indicate that the prepositions are the carriers of semantic differences, but that their usage is frequently in alternation in the phrasal constructions investigated. The results also revealed deviations from the Standard, most frequently in the language of the mass media. However, alternate verbal rection frequently reflects the changes in the meaning of verbs, or changes in the dependency system in general, as well as in the ways in which those relations are overtly manifested. Under the influence of foreign languages in contemporary Serbian, certain rection forms of the dependent nouns in the verb phrase have changed or broadened.

Key words: Standard Serbian, rection, case prepositions, instability and norm.